

УДК 82.03:808.2 І.Франко

ІВАН ФРАНКО ЯК ЧИТАЧ І РЕДАКТОР ВЛАСНИХ ПЕРЕКЛАДІВ

Іван ТЕПЛИЙ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра іноземних мов для гуманітарних факультетів,
вул. Університетська 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: i_teplyi@rambler.ru*

Висвітлено такі види засвоєння чужомовного тексту, як авторизований переклад, автопереклад (паралельний, внутрішній переклад), редагування твору, перекладеного ззовні (зовнішнього перекладу), а також читання автором власного твору у зовнішньому перекладі.

Ці види засвоєння стосуються головно української, німецької, польської та російської мов. Дослідження проведено на підставі свідчень про переклад поеми І. Франка «Мойсей» російською та польською мовами, вірша «Каменярі» польською мовою, українські версії власних творів, спершу написаних німецькою чи польською мовами. Грунтовно вивчено весь корпус оригінальної творчості І. Франка з метою виявлення одночасних або пізніших паралельних перекладів власних творів для їхньої остаточної таксономії.

Ключові слова: авторизований переклад, автопереклад, зовнішній переклад, редагування, співтворення.

Висвітлюючи перекладацький і перекладознавчий аспекти проблеми засвоєння чужомовного тексту, не можна оминати увагою й такий її ракурс, як автопереклад [див., зокрема, 20], співучасть у перекладанні, редагуванні та, можливо, й видаванні власних творів. Іншими словами, йдеться про авторизований переклад, зовнішній переклад (переклад, виконаний іншим(и)) як два окремі види. Пропонуємо термін «паралельний переклад» як синонім терміна «автопереклад», що, гадаємо, дасть змогу швидше збагнути суть проблеми. Феномен І. Франка, – завважила Ю. Проскуріна, – полягає в тому, що він був навіть не білінгвом, а високоерудованим трилінгвом, який однаково майстерно писав трьома мовами: українською, німецькою і польською. Подібна трикультурність мала надзвичайно велике значення і для вироблення Франкового індивідуального стилю [24, с. 95].

Німецька мова. Про те, як І. Франко опанував німецьку мову, дуже влучно висловився П. Сукенников, російський журналіст, репортер німецької газети (1902). Автор зазначив, що не натрапляв на переклади німецькою мовою творів І. Франка за кілька років уважного ознайомлення з німецькою періодичною пресою, проте мав змогу читати статті І. Франка, які він написав по-німецькому. «Франко володіє кількома європейськими мовами і, на відміну від багатьох, котрі вміють викладати власні думки, незважаючи на знання мов, суто своєю рідною мовою, він пише німецькою живо та образно... Франко – бере на свій страх і ризик таке порівняння автор спогадів, – це русинський Золя» [27, с. 223–224].

Творчість І. Франка німецькою мовою вже була предметом наукового вивчення. Насамперед варто назвати ужгородського вченого Б. Бендзара, польського германіста М. Цесьлю, київську дослідницю Ю. Проскурину та ін. [3–5; 24; 42; 43].

За даними Б. Бендзара, у велетенській спадщині І. Франка налічується понад 130 творів німецькою мовою, з них 5 автобіографічних, 34 публіцистичних, 33 літературознавчих, фольклористичних та етнографічних (у тім числі рецензії), 15 художніх творів і 45 перекладів здебільшого з української літератури [4, с. 3]. Із художніх творів, уперше написаних німецькою мовою, відомі такі: оповідання «Свинська конституція» / «Das Recht des Schweines» (видруковано в часописі «Die Zeit», відтак у «Sächsische Arbeiter-Zeitung» (Дрезден) і в «Münchener Post»); коротка новела «Розбійник і піп» / «Der Räuber und der Geistliche» (вийшла друком у часописі «Die Zeit», а також у «Arbeiterzeitung» на підставі української версії «Розбійник і піп» у перекладі самого автора); притча «Die galizische Schopfungsgeschichte» / «Із галицької Книги буття» (уперше надруковано в «Die Zeit» як «політичну казку з Галичини», і тільки згодом – українською мовою); новела «Терен у носі. Оповідання з гуцульського життя» (Dorn im Fusse. Eine Erzählung aus dem Huzulenleben) вийшла друком у тому ж часописі, а через два роки – українською мовою; прийнято до друку й видано новелу «Хома з серцем і Хома без серця» (Thomas mit dem Herzen und Thomas ohne Herz). Змісту її автор дослідження не міг дізнатися, оскільки додаток до «Die Zeit» під назвою «Sonntags-Zeit» за 19 червня 1904 року недоступний через його брак [43, с. 326–27]. Додамо, що це недільний белетристичний додаток до газети за № 626 (с. 3–6). Того ж року оповідання надруковано у «Літературно-Науковому Вістнику» (ЛНВ. – Кн. 8. – С. 123–145 із приміткою: «Оце оповідання в скороченій і менш обробленій формі було написане по-німецьки і надруковане в недільнім додатку до віденської газети «Die Zeit», ч. 626, із д[ня] 19 червня 1904. Без істотних змін оповідання передруковане у зб.: Місія. Чума. Казки і сатири. Львів, 1906, с. 183–210. Німецький текст не має поділу на розділи. Готуючи український варіант оповідання, І. Франко переклав його початок дослівно з німецької мови, додаючи лише в кількох місцях окремі речення. У першому розділі додано абзац: «– А я тобі кажу, куме Блажею...». У другому розділі розширено абзац, що починається словами «– Любов сліпа...», додано текст від слів «про якого злі язики говорили» до слів «докази його розуму». Інший і кінець другого розділу, який у німецькому варіанті закінчувався словами «спльовує і відходить». У третьому розділі дописані цілі сторінки. Від слів «Він покинув свої германістичні студії» йде новий текст до слів «про стан твого розумового підковання». В кінці третього розділу додано абзац: «Тут розмову обох приятелів...». Пісня Хоми з серцем у німецькому варіанті має лише один куплет, який відповідає третьому куплету в українському тексті. Повністю написано четвертий розділ» [34, т. 22, с. 503]. Отож, можемо простежити, як «писалися» паралельні тексти, зокрема, як перебігав процес автоперекладу. До слова, первісний начерк початку оповідання подано тут же, у «Коментарях» [19, т. 22, с. 504–505].

Таких новел чи коротких оповідань М. Цесьля налічив 10. Сюди він додав ще такі: новела «Острій-преострій староста. Історія одної конфіскати» / «Der stramme Bezirkshauptmann. Ein Lebensbild aus Galizien» (вийшла друком німецькою, а в

перекладі українською через три роки); «Історія одної конфіскації» / «Die Geschichte einer Konfiskation. Ein galizisches Lebensbild». Ця гумореска («Humoreska», за словами дослідника) вперше опублікована у часописі «Die Zeit» за 1899 рік, вийшла українською мовою у Львові наступного року; новела «Вівчар» / «Der Schlafhirt», навпаки, вперше вийшла друком українською мовою у збірці новел (Львів, 1899), а згодом, в авторському перекладі – у місячнику «Ukrainische Rundschau» (1907); «Притча про захланність» (Die Parabel von der Habsucht) вийшла з-під пера автора в січні 1912 року. За життя автора не друкувалася. Уперше опублікована 1963 року [44, с. 207–216]. Два інші оповідання мають характер алегорії: «Мій злочин» / «Mein Verbrechen» та «До світла! Оповідання арештанта» / «Zum Licht! Erzählung eines Arrestanten». Перше оповідання вийшло спочатку українською мовою (1898), згодом, того ж року, – у віденському тижневику «Die Wage» німецькою у перекладі самого автора. Друге оповідання вийшло також українською, у Львові, але 1889 року. Через рік автор переклав його німецькою, однак частково. Повний переклад оповідання, проте з російського оригіналу, вийшов друком 1954 року [43, с. 328–331]. Що стосується перекладів Франкових творів німецькою мовою, то автором першого перекладу повісті «Voa constrictor» був Кароль Гельбіг, лікар, який мешкав у Чехії. Він же працював і над перекладом другої новели – «На дні» [43, с. 325]. Цікавий факт навів І. Купріянов. У молоді роки, коли І. Франко входив у велику літературу, переклад його творів німецькою мовою був для нього подією, що запам'яталася на все життя. Це був перший його твір, перекладений іноземною мовою. Через це автор пам'ятав про німецький переклад і в 1911 році [34, т. 39, с. 12], хоча забув про деякі деталі: прізвище перекладача (австрійського літератора Генріха Штробаха), рік видання (1880, а не 1879, що згадується у «Каменярах»). Отже, точні бібліографічні дані такі: «Die Heimat». – 1880. – № 12. – S. 182 [11, с. 14].

Великий, як на мене, перекладознавчий та історико-літературний інтерес викликав лист І. Франка до Адольфа Атласа, адвоката, який жив і працював у Станіславові (тепер Івано-Франківськ), перекладав німецькою мовою твори Т. Шевченка та І. Франка. У листі (Львів, 17 квітня 1914 року) йдеться про переклад «Каменярів», що зробив А. Атлас, а відредагував І. Франко (факт, наскільки можна судити, не вельми знаний). Переклад призначався для друку у німецькомовному українському журналі «Ruthenische Revue», що виходив у Відні з 1903 до 1916 року, з 1906 – як «Ukrainische Rundschau». На жаль, переклад не був опублікований і подальша його доля невідома [34, т. 50, с. 636]: «У Вашому перекладі зробив деякі правки. <...>. Вельми бажано було б перебудувати віршовані рядки так, щоб цезури всередині кожного вірша стали чоловічими – як в оригіналі, бо в такому вигляді ритм дещо безладний і важкий».

Вельми чисельними, – зазначає Г. Витженс, – є переклади поезій І. Франка у віденській періодиці. Налічується, зокрема, два, якщо не три, віденські переклади знаменитих «Каменярів». Як джерело публікації цих та інших творів дослідник вирізняв часопис «Ukrainische Revue» (згодом «Ukrainische Rundschau»). Декілька поезій І. Франка (перекладач О. Грицай) у роки Першої світової війни вийшли друком у віденському часописі «Ukrainischen Nachrichten» [48, с. 58]. Свідченням високої оцінки белетристики І. Франка є оголошення про авторизований переклад його оповідання «На дні»

(німецькою «Der Bodensatz») (гуща, каламуть, осад, відстій, відморозки. – І. Т.). Тут же зазначено: «Визначний русинський поет і мислитель, який справляє визначальний вплив і на політичний розвиток свого народу, змальовує у цьому творі арештантські муки наших днів... Радіємо, що тепер представляємо цього видатного та цікавого поета обширною працею» (часопис «Die Zeit» за 8 та 14 березня 1903 року). Оповідання ж у перекладі Карла Гельбіга друкувалося у часописі «Zeit» (Morgenblatt) від 14 березня до 4 квітня 1903 року [48, с. 58].

Польська мова. Вельми цінним є свідчення Г. Бігеляйзена, сучасника і приятеля І. Франка, його гімназійного товариша: «Одного разу під час бесіди на літературні теми Франко запропонував мені видати в «Biblioteka Mrówki» польські переклади декотрих його новел. Я радив йому, щоби він сам переклав свої твори. Володів (він) польською мовою досконало, як усною, так і письмовою; за формою і за стилем робіт, що їх він написав польською мовою, ніяк не можна було дізнатися, що він українець. Франко упорався зі своїм завданням якнайкращим чином. Переклад був сумлінний і художній» (Львівська газета «Літературні вісти», 1927, № 1015) [6, с. 144].

«Понад сто років тому, – зазначив Ф. Погребенник, чи не перший дослідник, який торкнувся цієї проблеми, – почали перекладати його твори іншими мовами – слов'янськими і неслов'янськими» [22, с. 167]. Почався, за влучним висловом ученого, процес входження поезії, прози, драматургії письменника в інші літератури, творче спілкування багатьох письменників – більш чи менш відомих – з Франковим словом [22, с. 167]. Вельми цікавий і характерний факт, на превеликий жаль, не набуває належного висвітлення, що більше – оприлюднення в ширших колах наукової громадськості: поема «Мойсей» як вершина поетичної творчості І. Франка ще за життя автора набула «озвучення» російською мовою (Петро Дятлів (Дятлов)) і польською (Володимир Кобрин), проте вельми заслуговує на увагу той факт, що цей важливий творчий процес відбувався за участю самого І. Франка, «який читав і редагував переклади, а до їх видань написав передмови» [22, с. 169]. Цей аспект докладніше висвітлено у «Коментарях» до п'ятого тому 50-томного видання («Мойсей») [21, с. 358–370]. Важливо зазначити, що В. Кобрин – юрист із Дрогобича, у 1913 році вирішив з власної ініціативи вшанувати ювілей 40-річної діяльності І. Франка і почав, співпрацювати з автором. За текстом другого видання поеми зроблено переклад твору польською мовою (Iwan Franko. Mojżesz. Tłómaczył z *ukraińskiego przy współudziale* autora (курсив наш. – І. Т.) Włodzimierz Kobryn) [21, с. 364]. 1913 року вийшло друге видання поеми.

Як стверджує Є. Сухомлин, І. Франка «не зовсім задовольнила виконана В. Кобриним робота, проте поема була надрукована (за власний кошт перекладача) і на початку 1914 року побачила світ» [28, с. 209]. Важливо, загалом, простежити, як сам І. Франко ставився до перекладів його ж творів іншими мовами. Зокрема, у листі до Е. Ожешко (Львів, 19 березня 1888 року) письменник писав: «Користаючись з Вашого колишнього дозволу, пишу до Вас по-руськи <...>. Панні Семашко з найбільшою охотою даю (а властиво поновляю даний Вам) дозвіл перекладати могого «Захара Беркута». Дуже прошу прислати мені ті номери «Dziennika Łódzkiego», де було «На дні» [34, т. 49, с. 153]. Такий дозвіл, однак, автор оригіналу підтримав бажанням співпраці: «Панну

Семашко прошу увідомити, що словник русинсько-польський не був ані заповіджений, ані досі не вийшов. Вийшов тільки словник русинсько-німецький. *Коли б п. С[емашко] не знала яких слів в моїй повісті, то прошу її списати ті слова на карточці і заслати мені, а я в найкоротшім часі переішлю їй виклад їх на мову польську»* (курсив наш. – І. Т.) [34, т. 49, с. 153]. Додамо, що Марія Семашко (1853–1916) – помічниця і приятелька Е. Ожешко, яка, маючи намір перекласти цю повість І. Франка, не мала, однак, змоги через власну творчість виконати це самостійно, просила І. Франка відступити право перекладу п. Семашко. По-друге, українсько-польського словника на той час не було й у видавничих проєктах, але був «Малорусько-німецький словар» Є. Желехівського та С. Недільського у двох томах (Львів, 1886) [34, т. 49, с. 601]. Польською мовою «Мойсей», точніше «Пролог» перекладали неодноразово, тричі [23]. Останній повний переклад поеми вийшов 2008 року [38].

А ось у листі до М. Драгоманова (Львів, близько 24 травня 1887 року) І. Франко, зазначаючи, що «докладного каталога моїх писань не можу Вам дати, бо не маю деяких видань, в котрих вони друкувались <...>. Подаю Вам спис хоч деяких, що у мене є під руками» [34, т. 49, с. 114]. У цьому перелікові («спису видань під руками»), умовно кажучи, у пункті 7, читаємо: «Громадський друг», «Дзвін» і «Молот» 1878: «Патріотичні пориви», «Воа constrictor» <...> (повісті). Вірші, між ними: «Дума про Наума Безумовича», «Пісня про сорочку Гуда», «Каменярі» (був переклад на німецьку у віденській «Heimat») (курсив наш. – І. Т.), спільні з Павликом переклади Шефле і Ланге...» [34, т. 49, с. 114–115]. Далі йдуть: «Ruteńcy», «Bursak», «Demokrata», «Rap Denys» (три повістки з передмовою, друковані в львівському журналі «Tydzień»). Там же стаття про Золя, яко передмова до Лімановської перекладу «Kartka miłości» [34, т. 49, с. 115]. Подібно виходили у польському (рідше – російському) перекладі інші твори

І. Франка, як-от: «Добрий заробок», «Оловець», «Грицева шкільна наука» (польською та російською), «Сам собі винен», «Історія моєї січкарні», «Пирого з черниціями», «Вільгельм Телль», «Поєдинок», «Schönschreiben» та ін. (Лист до М. Драгоманова, близько 24 травня 1887 року) [34, т. 49, с. 111–117; зокрема с. 115–116]. Отже, І. Франко пам'ятав факт перекладу, однак, мабуть, за браком потреби, не подав точніших даних, як не подав і щодо інших творів, перекладених польською мовою чи з польської або інших [34, т. 49, с. 115–116], як-от: «стаття про систематичне видавництво для народу (було резюме в польській часописі «Ziarno»). <...>. «Правда» 1878: «Оловець», оповідання (був перекл[адений] в «Краju» і «Kurjerze Lwowskim»). <...>. «Діло» 1882: «Грицева шкільна наука» (було перекл. на великор[уську мову] в «Одесском вестнике», на польське – в «Prawdzie»). <...>. «Календар «Просвіти» 1882: «Слимак» (оповідання), було перекл. в «Краju». <...>. «Календар «Просвіти» 1883: «Сам собі винен», був переклад в «Prawdzie», «Історія моєї січкарні» (перекл. в «Краju») <...>. «Діло» 1883–84; <...>. Повістка «Пирого з черниціями» (був переклад на польську в «Wieńcu» і «Kurjerze Stanisławowskim»). «Зоря» 1883: «Поєдинок», перекл. в «Краju» <...>. «Зоря» 1884 «Вільгельм Телль» (перекл. в польським журналі «Ognisko», «Schonschreiben», переклад в «Prawdzie» і в календарі «Kurjera Lwowskiego», «Хлопська комісія» (переклад в «Prawdzie» і в календарі «Kurjera Lwowsk[iego]»), «Хлопська комісія» (переклад в

«Prawdzie») <...>. «Зоря» 1886: <...>. «Boa Constrictor» (осібною книжкою), польський перекл. в «Miesięcznym dodatku do «Przeglądu tygodniowego»»; в тім же додатку була в р. 1879 чи 1880 стаття про «Rozwój zmysłu wzrokowego i wrażliwości na barwy» <...>. «Kraj» 1885–1887: кореспонденції, статейка про Мордовця і про значення Міцкевича в руській літературі. «Prawda» 1884–1887: кореспонденції і статті про галицьку літературу (рецензія віршів Масляка і драм Цеглинського). «Głos» 1886–87: початок статті «Dwory i chaty w Galicji» і стаття «Gmina i zadruga w Galicji». «Przegląd społeczny», 1886–87: «Na dzień» (перекл.), «Rębacz» (казка), «Echa», «Dżuma», «Przegląd spraw krajowych za styczeń i luty», «Galicyjiska własność ziemska». «Ruch»: «W pogonie za biedą» (казка), «Jak rusin tłukł się po tamtym świecie» (казка), «Jak powstają pieśni ludowe», «Chłop polski w poezji polskiej», «Echa» [34, т. 49, с. 115–116]. 1878 року друкувалося польською мовою сатиричне оповідання «Молода Русь», а 10–13 грудня 1912 року І. Франко переклав його українською [41, с. 157]. Під кінець 1914 року вийшло друком, зокрема, 43 наукові переклади (Збірник «В наймах у сусідів». Т. I) [41, с. 167–168 (як, до слова, чимало й інших сторінок цього неоціненого видання).

У Польщі 2008 року вийшов друком «Вибір поезії Івана Франка», який, за словами видавця, є першим польським томом його поетичних творів. Він містить 158 творів з різних сфер творчості, як видаваних за життя поета, так і друкованих посмертно [47, с. CLXXXII]. Для порівняння: «бібліографія перекладів його художніх і публіцистичних творів, виконана Варшавською національною бібліотекою в 1953 році, складає добру книгу розміром близько 150 сторінок» [8].

Автопереклади з польської мови. Довший час актуальною залишається проблема творчості І.Франка польською мовою, включно з художньою та науковою. Попри те, що цій проблемі присвячено деякі студії [9; 17; 40; 45; 51], докладнішого чи систематизованого опрацювання теми немає. «Внесок І. Франка, Українця, у розвиток польської культури – явище виняткове, таке, що його важко охопити, а, радше, неповторне. Важко було би згадати прізвище представника іншого народу, котрий би так активно й плідно брав участь у духовному розвитку польського суспільства» [45, с. 111].

У перекладацькій діяльності І. Франка важливе, хоча й кількісно не таке помітне місце як німецька, посідає польська мова. За даними В. Жукровського, на польську мову припадає чверть усієї творчості І. Франка («Jedna czwarta jego twórczości była w języku polskim» [51, с. 296]. Інший визначний дослідник творчості І. Франка польською мовою – М. Якубець – пише: «У спадщині І. Франка майже п'яту частину займають твори, писані польською мовою. Є між ними і драма, і понад десять віршів, і близько сорока прозових творів; між ними, як відомо, повісті «Lelum i Polelum», і «Dla domowego ogniska», наукові праці, друковані в знаних свого часу журналах «Wisła», «Lud», «Kwartalnik Historyczny». Є багато поважних літературознавчих і публіцистичних статей та оглядів у найважливіших польських журналах та газетах другої половини XIX століття, як «Prawda» Свентоховського, «Przegląd społeczny» Вислоуха, «Głos», «Przegląd tygodniowy», «Ateneum», петербурзький «Kraj» чи «Kurjer Lwowski» <...>. Мало зроблено у дослідженні мови і стилю творів І. Франка, писаних польською мовою, хоч ми порушили цю проблему ще 1958 року, на франківській сесії Комітету

слов'язнознавства Польської Академії Наук» [40, с. 129]. У літературній спадщині І. Франка, за словами Т. Пачовського, налічується понад 40 творів, написаних польською мовою. Серед них чимало оповідань, повісті «Лель і Полель», «Для домашнього вогнища» і низка віршів (понад 10) [17, с. 81].

Проблема, однак, полягає ще й ось у чому. З'ясовується, що віднайдення текстів І. Франка, писаних польською мовою, іноді наштовхується на чималі труднощі. Річ у тім, що більшість своїх праць І. Франко оприлюднював спершу у періодиці. А це означає, що між рукописами І. Франка і на їх підставі друкowanими працями є великі розбіжності, оскільки рукописи зазнавали істотних редакторських змін – таких, що важко сказати, де авторське, а де – редакторське. Що більше, такою була редакторська практика тогочасних галицьких видань, де панувала свого роду мовна диктатура залежно від смаку і поглядів редактора [46, с. 604]. Чи то йдеться про журнали «Друг» і «Зоря», чи то про газету «Kurjer Lwowski» – скрізь Франкові твори зазнавали змін. Скажімо, в оповіданні «Панталаха», написаному польською мовою і друкованому в «Кур'єрі...», а звітти передрукованому у книжці «Галицькі образки», текст, за свідченням І. Франка, подано неповно: поряд із дрібнішими випущеннями з естетичних міркувань («Kurjer Lwowski»), вилучено також кінець розділу IV, чого автор взагалі зрозуміти не міг, і що призвело до порушення самого викладу. Така практика – надмірне втручання редактора в текст – була, на жаль, притаманна чи не всім тодішнім виданням у Галичині. Вельми промовистим є такий факт «*всі твори* (курсив наш. – І. Т.), спершу написані польською мовою, Франко згодом оприлюднював українською, усуваючи з них спотворення, яких ті зазнавали у періодиці, переробляючи їх і надаючи їм нової художньої форми. Пізніші українські видання, що вийшли за життя автора, не раз за його особистою редакцією, часто значно відбігають від своїх польських першотворів. Прикладом може бути «Маніпулянтка», де письменник упровадив новий епізод зі сторожем, який має політично-суспільну артикуляцію, а також повністю змінив закінчення, по-іншому передаючи інтригу, через що новела виграла на виразності та літературній вартості» [46, с. 605–606]. Звідси – принципове розв'язання проблеми: «Беручи, отже, до уваги, факт, що польські тексти Франка, друковані майже тільки у пресі, спотворені, що пізніші авторські редакції українською мовою значно відрізняються від польських першодруків, як і те, що в українському варіанті вони посідають незрівнянно більшу художню вартість, ми ухвалили – бажаючи явити правдиве письменницьке лице Франка – подати їх у перекладі з українських авторських видань» [46, с. 606]. Не менш важливе й таке: наскільки вдалось би зібрати відповідні матеріали (нелегка справа, зваживши, що твори І. Франка, писані польською мовою, розсіяні по старих часописах, вітчизняних і закордонних, відносно залишилися в рукописах, як, скажімо, повість «Dla domowego ogniska» («Для домашнього вогнища». – І. Т.), що так і не вийшла друком польською мовою), укладачі проєктують видання окремого томика оригінальної творчості цього письменника польською мовою. Явищем, яке заслуговує на особливу увагу, є мова І. Франка, що спирається на західноєвропейську літературну і розмовну мову Карпатського підгір'я, однак особливо в діалогах – наближених лексично і фразеологічно до живої мови героїв – багату на численні діалектизми. До того ж письменник, задля

надання місцевого колориту, уводить жаргон окремих соціальних груп, як-от злодіїв, ув'язнених. Пригорщами зачерпує письменник зі скарбниці народних прислів'їв. Чимало й інтернаціоналізмів, надто ж у царині термінології з різних галузей науки і мистецтва [46, с. 606].

У деяких творах І. Франка відчувається покvapливість: пояснюється це тим, що автор найчастіше дописував до періодики, від номеру до номеру. Щоправда, у деяких, особливо довших, творах іноді трапляються невідповідності та авторські помилки (зadля найправдивішого зображення портрета автора зберігаємо їх, врешті, й у перекладі). З іншого боку, кладучи вагу на зміст, ідейно-моральні цінності своїх творів, І. Франко водночас надавав великого значення їхній формі. Для його творчого методу характерне величезне багатство художніх засобів, рідкісна сугестивність і сила вираження [46, с. 606].

Отже, польською мовою написано до 40 прозових творів та 10 поетичних. «Найменше, – зауважив Т. Пачовський, – вивчені з цих творів поезії» [17, с. 81]. Що це за твори? Передовсім йдеться про вірш «Z akordów nienawiści», що його І. Франко опублікував 1891 року у виданні «Ilustrowany Kalendarz teatralny «Muza» na rok 1891» [40, с. 130]. Про переклад вірша «Ідилія» [34, т. 1, с. 68–71] знаємо зі статті В. Пачовського [17], однак є ще фрагменти автографів: № 206, с. 29–31 з кінця записної книжки – неповний текст автоперекладу польською мовою, що закінчується рядком: « – A tak, – chłopczyzna rzekł. I poszli». <...>. Франків переклад вірша польською мовою друкувався в петербурзькому тижневику «Kraj», 1887, № 6 (Przegląd literacki. Dodatek do «Kraju», с. 6) та львівському двотижневику «Ruch», 1887, № 6, с. 168–170. Під текстами цих публікацій, крім місця написання поеми (Львів), пояснено слово «Dział» («Діло»): «Ділом називають підгірські русини в Галичині перше, найнижче пасмо Карпат, яке ділить «гори» від «низовин» [34, т. 1, с. 423]. У розділі «Інші редакції та варіанти» подано польський автопереклад твору за двотижневиком «Ruch» [34, т. 1, с. 423]. У другому виданні збірки «З вершин і низин» після речення «А скажеш – відберуть» відсутні чотири рядки, які є в автографах № 206 (с. 25–28), № 227, в рукописі польського автоперекладу (№ 206, с. 29–31), першодруці та інших прижиттєвих публікаціях [34, т. 1, с. 424]. Загалом, І. Франко написав польською мовою більше 10 поезій. Їх можна поділити на три групи. Першу становлять вірші сатиричного змісту, як-от: «My lubimy Rusinów» та ін. [17, с. 81]. До другої групи належать поезії на любовні теми, наприклад: «O zło i dobro, що їх в серці ношу» («O zle i dobre, które w sercu noszę»), «Do Józi Dz.», «Twój śmiech mnie gani» та ін. [17, с. 82]. Однак найцікавішою, як на мене, є третя група віршів, куди «входять здійснені Франком переклади на польську мову таких його поезій, як «Народна пісня» (зі збірки «З літ моєї молодості»), «Ідилія» (зі збірки «З вершин і низин»), «Розмова в лісі» і «Я побачив її не в зеленім садку» (зі збірки «Із днів журби»). Вірш «Ідилія» польською мовою був опублікований 1887 року (журнал «Ruch», № 6), усі інші вірші з'явилися друком 1914 року в київському журналі «Kłosy ukraińskie» (Київ, 1914, № 3–4, с. 13–14 і № 5–6, с. 4)» [17, с. 87]. Оскільки оригінальна і перекладна творчість тісно пов'язані між собою, надто ж у творчості І. Франка, де чимало автоперекладів, вони настільки переплетені (курсив мій. – І. Т.), що варто розглянути докладніше

згадані вірші поета, написані спершу польською мовою, адже лексико-граматичні та поетичні особливості зберігаються, – отже це дає дослідникові надзвичайно цінний матеріал щодо поетики або творчого стилю перекладача. Вірш «O zle i dobre, które w sercu poszę» («О зло і добро, що їх в серці ношу») вперше опублікований у збірнику «Літературна спадщина. Іван Франко. Вип. I» [14, с. 27]. Подано за автографом (ф. 3, № 287, с. 1) [34, т. 2, с. 492]. У 50-томному зібранні творів це том 2 [34, т. 2, с. 275–276]. «Вірш «*My lubimy Rusinów*» уперше надрукований у журналі «Зеркало», 1882, № 22, с. 174 під заголовком «*Patriotnik*», проте в останні роки життя І. Франко дав йому іншу назву «*My lubimy Rusinów*» і готував до друку, маючи на увазі вмістити його у збірку поезій. Але цей задум не здійснився. З новим заголовком вірш уперше опубліковано у книзі «Літературна спадщина. Іван Франко» Вип. I [14, с. 27–28], а згодом – у другому томі 50-томного видання творів І. Франка [34, т. 2, с. 341–342]. До цієї гострої сатири на польську шляхту І. Франко додав в останні роки життя таку примітку: «Нап. д[ня] 15 жовт. 1882, друковано тоді ж у часописі «Зеркало», ч. 22, с. 174 під загол. «*Patriotnik*». Под. за автографом (ф. 3, № 232, с. 79)» [34, т. 2, с. 503]. Поему «*Idylla*» вперше надруковано у книзі «Літературна спадщина. Випуск I. Іван Франко» [14, с. 30–32], та у першому томі поезій І. Франка, вміщених у 50-томному виданні його творів. Тут же подано й другу редакцію [34, т. 1, с. 68–71 та, відповідно, 344–347; 8]. Вірш «*Do Józki D[zwonkowskiej]*» [34, т. 2, с. 371–372] уперше надрукований у книзі «Літературна спадщина. Іван Франко» Вип. I [14, с. 28–29] (подано за автографом ф. 3, № 232, с. 121) [34, т. 2, с. 509]. Поезія «*Ї сміх*» [*Twój śmiech mię ranił*] уперше побачила світ 1956 року (книга «Літературна спадщина. Іван Франко» Вип. I) [14, с. 29], і подано за автографом ф. 3, № 232, с. 141 [34, т. 2, с. 514]. Згодом її передруковано у другому томі поезій 50-томного видання [34, т. 2, с. 396]. Вірш «У темну ніч за містом тихо брив...» (*W noc ciemną zcicha szedłem po ulicy*) вперше надрукований у 20-томному виданні творів І. Франка (Т. 13, с. 234). Умовна дата – 1886 рік. На цю тему поет написав вірш польською мовою «*W noc ciemną zcicha*». Друкується за автографом ф. 3, № 195, с. 10 [34, т. 2, с. 514]. Отже, вважають упорядники тому й автори коментарів І. Басс, В. Герасименко, А. Каспрук, цей вірш – не переклад і не автопереклад, а варіація на тему. Перші два рядки українською мовою звучать так: «У темну ніч я містом тихо брив / І в серці ніс своє таємне горе» [34, т. 2, с. 397]. Ми, однак, вважаємо й український варіант автоперекладом. Поезію І. Франка «До Ц[еліни] Ж[уровської]» («*Jak rajak sam ze siebie*») написано 1888 року і вперше надруковано у книзі «Літературна спадщина. Іван Франко» Т. I [14, с. 32], відтак – у 50-томнику [34, т. 2, с. 407]. [Оповідання цюпасника] вперше надруковано у польській газеті «*Prasa*», 1880, № 17 [34, т. 2, с. 309–311; 497].

Прозові твори. Оповідання «*Rabasz*» І. Франко опублікував польською мовою у журналі «*Przegląd Społeczny*» (1886, т. 2, с. 233–239), і українською під заголовком «Рубач» у збірці «Сім казок» (Львів, 1900, с. 3–14). Вірш «Рубач (Із переказів народних)» уперше друкувався у журналі «Література і мистецтво» (1941, № 1, с. 26–27) [34, т. 2, с. 501–503].

Що стосується паралельних перекладів прозових творів, то для нас цікаві подані нижче томи 50-томного видання (обстежено методом суцільної вибірки): Т. 15, до якого

ввійшли нариси й оповідання, написані протягом 1878–1881 років та повість «Борислав сміється». Повністю, разом з передмовами, подано збірку «Рутенці. Типи і портрети галицьких русинів із 60-тих та 70-тих рр. мин[улого] в[іку]», яка хронологічно вкладається в межі цього тому. Решта оповідань, що входили до різних збірок І. Франка, подано в хронологічному порядку. Частина оповідань має по два авторські тексти – українською і польською мовами. Нариси «Молода Русь», «Звичайний Чоловік», «Знеохочений», оповідання «Муляр» уперше надруковані польською і згодом перекладені автором українською мовою. Оповідання «Патріотичні пориви», «Schönschreiben», «На дні», «Сам собі винен», «Слимак», «Добрий заробок», «Хлопська комісія», «Історія моєї січкарні» вперше надруковані українською мовою, пізніше публікували в автоперекладах польською мовою. **Т. 16:** Повісті та оповідання (1882–1887). Сюди увійшли повість «Захар Беркут» та оповідання, написані у 80-х роках XIX ст. Перша редакція оповідання «Цигани» подається у розділі «Інші редакції та варіанти». Незакінчені твори кінця 70-х – початку 80-х років друкуються в окремому розділі, фрагменти – в розділі «Додатки». Оповідання «Рубач», «Як пан собі біди шукав», «Як Русин товквся по тім світі», «Домашній промисел», «Чума», «Яць Зелепуга» спочатку були опубліковані в газетах і журналах польською мовою. В українських виданнях вони друкувалися в перекладі автора [35, т. 16; 36, т. 16]. **Т. 17:** прозові твори письменника українською і польською мовами (1887–1888 роки): повість «Lelum i Polelum» та оповідання «Bohater mimowoli», «Яндруси», «Панталаха». У «Додатках» вміщено переклади з польської мови повісті «Лель і Полель» та оповідання «Герой поневолі», які зробив І. Глинський. Польський текст підготувала до друку О. Лисенко. До **18-го тому** 50-томного зібрання творів входять оповідання, написані упродовж 1888–1892 років. У розділі «Незакінчені твори» надруковано уривки незавершеної повісті «Не спитавши броду». Оповідання «Гава», «На лоні природи», «Гава і Вовкун», «Борис Граб», «Гершко Гольдмахер», «Геній», що постали з тексту повісті «Не спитавши броду», датовано за часом їхньої першої публікації і розташовано в томі серед інших творів у хронологічному порядку. Оповідання «Гава», «Маніпулянтка», «Казка про Добробит», «Задля празника», «Історія кожуха» вперше надруковані польською мовою, згодом – в автоперекладах українською. Тут опубліковано лише українські тексти за останніми авторизованими прижиттєвими виданнями. У коментарях наведено приклади зробленої автором у прижиттєвих перевиданнях мовностилістичної правки, яка засвідчує прагнення І. Франка наблизити мову своїх творів до загальноукраїнської літературної мови. До **19-го тому** входять повісті та оповідання, написані в 1892–1896 роки. Вперше друкується польський текст повісті «Для домашнього огнища». До **20-го тому** входять оповідання, написані протягом 1896–1898 років, та повість «Перехресні стежки». Деякі твори («Свинська конституція», «Острий-преострий староста», «Мій злочин») мають два авторські тексти – німецькою та українською мовами. До **21-го тому** увійшли оповідання, написані упродовж 1898–1904 років. Повністю подаються збірки «Полуйка і інші бориславські оповідання» (1899), «Староруські оповідання» (1900), «З бурливих літ» (1903), дві останні – з передмовами. Інші оповідання опубліковано в хронологічному порядку. Твори «Історія одної конфіскати», «Із галицької «Книги битія», «Терен у носі»,

опубліковані вперше німецькою мовою і згодом видані в автоперекладі українською, подаються тільки за українськими виданнями [35]. У **23-му томі** для нас становить інтерес віршована драма «Jugurta», що її І. Франко написав 1873 року, будучи учнем 6-го класу Дрогобицької гімназії як домашнє завдання з польської мови. Паралельних текстів іншими мовами не виявлено, а переклад українською виконала Н. Романова [34, т. 23, с. 361]. У Франковому зошиті для домашніх завдань за 1873 рік збереглися 2-й і 3-й акти цієї драми, написані польською мовою. Водночас перекладено «Антигону» й «Електру» Софокла; як шкільне завдання І. Франко почав писати німецькою мовою віршовану драму про Ромула і Рема [34, т. 23, с. 361]. Уперше цю драму надруковано в книзі «Українське літературознавство» (Вип. 14. Іван Франко. Статті і матеріали. Львів, 1971, с. 64–84, публікація Т. І. Пачовського). Зберігся, як зазначалося вище, автограф останніх двох актів (№ 208), тим часом як зошит з першим актом драми втрачено [34, т. 23, с. 382].

У **24-му томі**, поряд із драмами «Украдене щастя» та іншими, комедіями «Учитель» та «Майстер Чирняк», п'єсою для дітей «Суд святого Николая», написаними у середині 90-х років XIX – на початку XX століття, для нас цікаві сценічна переробка п'єси П. Кальдерона «Саламейський алькальд» (перекладена з німецького «оригіналу» [34, т. 24, с. 432]) і драма «Сон князя Святослава» як форми засвоєння іншомовного тексту, але найбільший інтерес становить уривок одного з трьох незавершених драматичних творів – «Konkury pana Chwyndiuka», написаний польською мовою. Жодного паралельного перекладу цей твір не мав. Що більше, він вийшов друком аж 1952 року (у Зібранні творів І. Франка в 20-ти томах. Т. 9. С. 428–434) [34, т. 24, с. 439]. З українським текстом драми – «Сватання пана Хвндюка» – у перекладі Н. Романової український читач ознайомився вже з 50-томного видання – у 1979 році [34, т. 24, с. 417].

Ще наприкінці 70-х років XIX століття І. Франко редагував робітничу газету польською мовою, а перші художні твори цією мовою з'явилися наприкінці 70-х – на початку 80-х років – зазначає Г. Вервес. «Володіючи польською мовою нарівні з рідною, письменник деякі оповідання писав по-польськи, а деякі сам перекладав для польського читача. Протягом 1880–1897 рр. польською мовою з'явилися майже всі відомі на той час прозові твори письменника – численні оповідання і повісті: «На дні», «Voа constrictor», «Домашній промисел», уривки з повісті «Лель і Полель» (написаної польською мовою), повість «Для домашнього вогнища» тощо; з поетичних творів – «Вічний революціонер», «Каменярі», окремі поезії збірок «Зів'яле листя», «Мій Ізмарagd», «Із днів журби». В 1914 р. було здійснено переклад поетичного шедевру Франка – поеми «Мойсей» [8, с. 2]. Цілком новим, як на мене, є факт перекладу вірша «В Перемишлі, де Сян пливе...» польською мовою, про що повідомляє М. Струтинська у своїй першопублікації 1966 року [26, с. 129]: «У 1914 році, вже зовсім зломаний, зустрівши її [Ц. Зигмунтовську. – І. Т.] на вулиці у Львові, запропонував взяти з собою до Криворівні її сина Здзіслава, що й зробив. Подиктував там хлопцеві польську версію «В Перемишлі, де Сян пливе...», що вона вивчила і вміла передати з пам'яті». Вельми цікаву, як на нас, проблему адекватності в оповіданнях І. Франка українською та польською мовами

розглядає Т. Пачовський [18]. Як і переклади з німецької, автопереклади з польської мови неоднакові, не завжди адекватні.

Наукові статті І. Франко теж перекладав здебільшого з польської мови на українську, рідше – з німецької [41, с. 90–135; 160–175].

Обґрунтовуючи твердження про те, що на особливу актуальність заслуговує тема «Іван Франко у контексті міжлітературних зв'язків» і як її аспект проблема сприйняття й оцінки його творів у Західній Європі та Німеччині, зокрема, М. Зимомря стверджує, що одна з перших згадок про І. Франка, якщо не перша, – автопереклад вірша «Каменярі» німецькою мовою та його видрук у віденському часописі «Die Heimat» [49, с. 9; 50].

Однак найбільшою працею, написаною у широкому контексті співпраці «перекладач–автор» є, безперечно, «Каменярі. Український текст і польський переклад» [34, т. 39, с. 7–20]. Хоча працю докладно висвітлено у низці статей, зокрема, й зі статистичного погляду [29, с. 1027–1029], тут потрібно наголосити ось на чому: «Під заголовком «Дещо про штуку перекладання» помістив я в книжках 13–14 та 15–16 «Учителя» з р. 1911 розвідку, в якій розібрано з історично-літературного та естетичного погляду мій вірш «Каменярі», а також порівняно український оригінал із польським перекладом, якого доконав молодий український письменник Сидір Твердохліб»¹ [34, т. 39, с. 7]. Дослідники вважають цей вірш «неперевершеним зразком революційної лірики і своєрідним символом життя і творчості поета. Він, поряд із «Прологом», захоплює читача пафосом звучання, силою впливу на читача» [15, с. 134]. По-іншому означену проблему можна поставити у ракурсі «поет як перекладач».

Що важливо усвідомити перекладачеві, окрім того, що написав І. Франко у самій розвідці? Це понуре тло, на якому починається поетична розповідь: неосяжна пустеля, у якій знемагають закуті у кайдани каменярі, гранітна скеля, яку їм призначено розбити. Простота і строгість лексики підкреслює грандіозність змалюваної картини [15, с. 134]. У другій строфі конкретизовано образ каменярів: сповнене труднощів і боротьби життя накладає свій відбиток на їхніх мужніх обличчях, утвердило рішучість у виконанні нелегкого обов'язку. Повторами «кожного» і завершальним «весь» поет підкреслює монолітність, згуртованість каменярів. Далі вони чують голос, що «мов грім гримить»: він визначає мету – лупати скалу гніту й безправ'я, долаючи труднощі й страждання, пройти крізь усі випробування та прокласти шлях до щастя. Наступна строфа сповнена динаміки: звукові й просторові образи, чергуючись, створюють картину штурму гранітної скелі. Франкове «і всі ми як один» підкреслює єдиний порив, монолітність, рішучість каменярів-революціонерів, указує на відсутність сумнівів, страху й відступництва. Незважаючи на незавидну долю каменярів (самозречення, відмова від особистого щастя, ненависть ворогів і осуд друзів, сльози рідних), мажорним акордом звучить завершальна строфа: громада борців упевнено «рівняє правді путі», щоби «настало щастя всіх» [15, с. 134–136]. Важливо додати, що «І. Франко, автор

¹ Сидір Антонович Твердохліб (1886–1922) – український письменник, член модерністського літературного угруповання «Молода муза». Перекладав польською мовою твори українських письменників. Писав власну поезію: 1908 року побачила світ збірка поезій «В свічаді плеса».

«Каменярів» (1878 рік), ще молодим, 22-літнім студентом, дав у згаданому творі мету своєму власному життю, яку вважав життєвою ціллю й для українського покоління свого часу» [1, с. 4].

Не можна забувати, – пише Ф. Погребенник 1986 року, – про поширення творів І. Франка мовами народів світу у наш час, коли його спадщина завдяки новим виданням і дослідженням розкривається все глибше, повніше [10; 11; 22, с. 170].

У другій половині 80-х років І. Франко – уже широковідомий письменник, який проводив активну творчу, видавничу і громадську діяльність, нерідко переслідувався, відчував матеріальні нестатки, хворів. Ймовірно, – припускає І. Купріянов, – відтоді багато які з його творів, перекладених іншими мовами, він сприймає як щось само собою зрозуміле, що, на відміну від молодих років, сприймалося без особливого захоплення, не запам'ятовувалося. Це припущення можна підтвердити таким прикладом. 1904 року, тобто незадовго до написання цитованої статті, у віденському журналі «Ruthenische Revue» [1904. – № 16. – S. 477–478] було видруковано переклад німецькою мовою вірша І. Франка «Die Steinbrecher» («Каменярі»), що його виконав австрійський письменник Вільгельм Горошовський, відомий, до слова, і як перекладач творів Т. Шевченка, Панаса Мирного, М. Коцюбинського та ін. [11, с. 14]. Про цей переклад, – веде далі дослідник, – І. Франко, безперечно, знав, адже уважно стежив за всіма випусками журналу «Ruthenische Revue», що виходив з травня 1903 року до початку 1915 року (з 1906 року під назвою «Ukrainische Rundschau»). У першій книжці цього журналу І. Франко виступив зі статтю «Taras Schewtschenko und sein «Vermächtnis» («Тарас Шевченко і його «Заповіт»), до якої приклав два переклади: «Das Vermächtnis» («Заповіт») Т. Шевченка і «Auf den Tod Schewtschenko's» («На смерть Шевченко») М. Некрасова. 1914 року у здвоєному (3-й та 4-й номери) випуску журналу, присвяченому 100-річчю від дня народження Т. Шевченка, і виданому окремо, він умістив статтю «Widmung» («Присвята») [11, с. 14–15]. Варто додати, що, незважаючи на розбіжності у поглядах на програмні засади І. Франка та редакції журналу, часопис виявляв інтерес до творчості митця. Саме тут було опубліковано декілька перекладів його творів: оповідання «Історія козуха» (1904. – № 2. – С. 42–45) у перекладі І. Поповича; вірші «Моєму читачеві», «На ріці вавилонській – і я там сидів...» (1909. – № 3. – С. 123–130) у перекладі М. Кічури; «Твої очі, як те море...», «Пісне, моя ти підстрелена пташко...» (1910. – № 5/6. – С. 168–169) у перекладі Н. Цеглинської та ін. Вмістив журнал і низку статей і рецензій на твори І. Франка [11, с. 15–16]. Отже, попри критичне ставлення І. Франка до часопису, нечaste дописування до нього, письменник все ж цікавився матеріалами, що публікувалися там, – тому він не міг не звернути увагу на переклад «Каменярів», який виконав В. Горошовський. Його, як і переклад російською В. Маслово-Стокоза, І. Франко не навів у своїй статті «для бібліографічної повноти». Як стверджує І. Купріянов, «приклад з перекладом В. Горошовського дає підстави стверджувати, що І. Франко нерідко не надавав значення своїм творам іноземними мовами» [11, с. 16]. Чому ж тоді він присвятив статтю, – що більше, розвідку – мистецтву перекладу та аналізу польської версії свого твору? Річ у тім, що І. Франко бачив та неодноразово писав, що багато які переклади не задовольняють його, тому що виконуються на низькому ідейно-теоретичному рівні,

не передають усіх чеснот оригіналу. Тим-то він і вирішив «показати ширшій громаді деякі... секрети штуки перекладання» [34, т. 39, с. 11], а ще прагнув поглибити уявлення багатьох літераторів щодо проблем художнього перекладу, перекладацької практики, завдяки чому й відбувається взаємозбагачення мистецтва слова кожного народу [11, с. 16–17]. Що стосується перекладу В. Маслова-Стокоза, то його було зроблено з пропагандистською метою («Русский рабочий». – № 4. – 1895), без зазначення прізвища автора першотвору. Довелося би в такому разі звинувачувати свого приятеля у плагіаті, а журнал – у несумлінності [10, с. 17–18]. Одним із перекладачів Франкової поезії російською мовою був П. Дятлів (Дятлов) [Див. також: 25], однак відсутність листів до нього не дає змоги дізнатися думку І. Франка про переклад своєї поеми. В «Предисловии», що його І. Франко написав 14 грудня 1913 року, він зазначив, що повинен висловити цілковиту вдячність перекладачеві за його старання підійти якомога ближче до оригіналу при перекладі поеми російською мовою [21, с. 368]. 23 жовтня 1915 року П. Дятлов звернувся у листі до І. Франка з такими словами: «З Вашого передслова посилаю Вам ще раз кінець. Може Ви знайдете можливим чи навіть і необхідним змінити що в нім» [11, с. 50; 15]. Передмову до перекладу поеми російською мовою продиктував сам І. Франко, а російською мовою переклав її П. Дятлів [25, с. 118].

Зокрема І. Франко зробив таку уточнювальну правку: «Это стоило довольно много труда, и успел ли он совершенно одолеть все трудности – не мое дело судить. Мне кажется, что одолел таки довольно и что перевод стоит печати» [11, с. 50]. «У рукописі П. Дятліва, – уточнює А. Скоць, посилаючись на Фонд 3 Відділу рукописів Інституту літератури імені Т. Шевченка, одиниця зберігання 1638, – І. Франко закреслив речення: «Надеюсь все же, что г. Дятлов не пожалеет о затраченной им на этот перевод энергии» і після слів «Это стоило конечно довольно много труда» дописав «И успел ли он совершенно одолеть все трудности, не мое дело судить. Мне кажется, что одолел таки довольно и что перевод стоит печати» і додає: «Цікаво, що цього Франкового доповнення перекладач не вніс у передмову до російського видання «Мойсея» [25, с. 118]. З цього приводу М. Пархоменко свого часу висловив думку, що ці рядки дістались дуже дорого і важко І. Франкові, але П. Дятлова здається, це мало обходило і він не вмістив цих поправок Франка [16, с. 7]. «Таке припущення, – вважає А. Скоць, – нас не зовсім переконує. Навпаки, для П. Дятлова, який так настирливо добивався дозволу на друкування, буквально надокучав І. Франкові <...>, це, мабуть немало, навпаки, обходило» [25, с. 118].

Однак виправленої передмови І. Франко чомусь не повернув П. Дятлову. Вона й залишилась в його архіві, – тим-то «Предисловие» вийшло друком без остаточної редакції І. Франка. Уточнення, що містить загальний оцінний акцент, засвідчує лише поважне ставлення поета до старанної, копіткої і тривалої праці П. Дятлова-перекладача. Міг би І. Франко, певна річ, – припускати І. Купріянов, – підготувати докладний, вдумливий і тонкий аналіз перекладу поеми (як свого часу – аналіз вірша «Каменярі», переклад якого польською мовою виконав С. Твердохліб), однак фаховий аналіз призвів би до небажаних наслідків, знизив би інтерес читачів до російськомовної версії «Мойсея» і поставив би під сумнів літературну репутацію перекладача. Цілком зрозуміло, І. Франко

брав до уваги таку обставину. Попри те, додає дослідник, що П. Дятлів багато й довго працював над перекладом поеми, вона й у кінцевому варіанті, що його не без труднощів вдалося видати в березні 1917 року (Відень), не стала «повноцінним художнім втіленням оригіналу» (І. Купріянов), хоча загалом зміст першоджерела відтворено. П. Дятлів прагнув точно передати загальний зміст тексту, образи і стиль оригіналу, тяжів до буквального перекладу, проте уникав буквалізмів, володів сміливістю інтерпретатора, користувався творчою свободою, але, вдаючись до прийомів компенсації, компресії, транспонування, не ставав на шлях зайвої «вільності», перекладацької сваволі. І все ж таки він часто неправильно відтворював поетичну думку автора, залишав українізми, порушував ритмічну структуру першоджерела, що врешті, не дало змогу досягти у перекладі рівня українського оригіналу. З іншого боку, російський текст поеми мав великий політичний резонанс, і в цьому незаперечна заслуга П. Дятліва [11, с. 51–52]. «Невисокої думки про російський переклад свого «Мойсея» був також І. Франко. П. Дятліву доводилось багато працювати над рукописом, але і в остаточному варіанті він не вийшов повноцінним», – доходить висновку А. Скоць [25, с. 118]. Для російських військовополонених у тому ж 1917 році опублікували шедевр І. Франка «Мойсей» в авторизованому перекладі П. Дятлова російською мовою. І. Франко сам написав до нього передмову російською мовою (Франко И. Мойсей. Поэма с предисловием автора. Просмотренный автором перевод со 2-го украинского издания П. Д. Дятлова. – Вена, 1917. – 85 с.) [48, с. 58]. У «Літературній Україні», – зазначає А. Скоць, – від 29 квітня 1966 р. було вміщено замітку І. Крука «Історія одного перекладу», в якій автор коротко розповів про переклад «Мойсея» (перекладач П. Дятлів) [25, с. 117]. «Переклад геніального твору вимагав великого художнього хисту, а ним не завжди володів П. Дятлів. Хоч він і намагався найближче підійти до оригіналу, все-таки місцями порушував його ритмічну структуру, деколи неточно передавав поетичну думку І. Франка, в перекладі знаходимо багато українізмів тощо» [25, с. 117].

Ще, з'ясується, 1898 року В. Бонч-Бруевич переклав російською мовою низку оповідань зі збірки «В поті чола» і уклав їх у збірку під назвою «Рассказы Ивана Франка. С галицийского [курсив наш. – І. Т.] перевел В. Ольховский». Сюди ввійшли: «Лешишина челядь», «Два приятелі», «Муляр», «Малий Мирон», «Грицева шкільна наука», «Оловець», «Schönschreiben», «На дні», «Сам собі винен», «Слимак», «Добрый заробок», «Хлопська комісія», «Історія моєї січкарні», «Домашній промисл», «До світла» і повість «Воа constrictor». Царська цензура заборонила видання творів І. Франка, і збірка оповідань у перекладі В. Бонч-Бруевича не побачила світу. Частина оповідань зі збірки «В поті чола», зокрема і «Лешишина челядь», у перекладі В. Бонч-Бруевича видана 1952 року у Києві (Держлітвидав) під назвою: *И. Франко. Маленький Мирон. Вперше оповідання «Лешишина челядь» російською мовою опубліковано у збірці: И. Франко. В поте лица. Очерки из жизни рабочего люда. – СПб., 1902»* [37], однак невідомо, чи знав щось сам І. Франко про цей факт.

Були спроби ширше ознайомити російського читача з українською літературою (П. Грабовський, І. Рукавишников, І. Горбунов-Посадов, В. Брюсов), однак здійснитися цим намірам не судилося, а з тих неповних даних, котрими володіють дослідники, мож-

на зробити висновок, що деяким авторам перекладів, які дійшли до нас, «не вдалося досягти рівноцінного оригіналові поетичного ефекту» [11, с. 58].

До цього переліку Франкових перекладачів російською мовою неодмінно потрібно додати Леся Українку. Зокрема, у листі до І. Франка (№ 38, 2 липня 1903, хутір Зелений Гай, Гадяч, Полтавщина), звертаючись до адресанта як *Cher confrère!* [Дорогий побратиме. – *І. Т.*], вона, зокрема, пише: «Вдаюся до Вас за дозволом перекладати Ваші оповідання на російську мову. Мені замовила сю роботу видавнича фірма в Ростові-на-Дону <...> і доручила самій вибирати твори і вмовлятися з авторами. Фірма ся має мету просвітню, а не комерційну. Платить перекладачам 15–20 р. від 50 000 літер <...>, а на авторів оригіналів не рахує нічого» [12, т. 12, с. 77]. До Франкових адресантів (проте не адресатів) належить Леся Українка. Відомо її 22 листи до І. Франка, написаних у період від 2 травня 1892 року до 28 листопада 1904 року [12, т. 12, с. 670]. У цьому видавництві («Русская речь») вийшла друком збірка оповідань у перекладі Леся Українки російською мовою загальним обсягом 113 сторінок, а саме: «Сам виноват», «Хороший заработок», «На дне», «Леса и пастбища (Рассказ бывшего уполномоченного)», «История тулупа», «К свету (Рассказ арестанта)» [12, т. 7, с. 361–474].

Над перекладами творів І. Франка російською мовою Леся Українка працювала протягом 1903–1904 років. Ще з Сан-Ремо 9 квітня 1903 року вона посилає до книгарні у Львові замовлення на белетристичні твори І. Франка на народні теми, просить надіслати книги якнайшвидше. А в листі до І. Франка від 19 червня 1903 року з Зеленого Гаю Леся Українка писала: «Вдаюся до Вас за дозволом перекладати Ваші оповідання на російську мову. Мені замовила сю роботу видавнича фірма в Ростові-на-Дону (книгоиздательство «Донская речь») і доручила самій вибирати твори і вмовлятися з автором. Фірма ся має мету просвітню, а не комерційну (дешеві видання добрих творів для народних великоруських мас) і, як завжди в таких випадках буває, великими капіталами не розпоряджує» [12, т. 12, с. 77]. Цього ж дня Леся Українка звернулася до О. Кобилянської з проханням дозволити перекладати «Землю» і дрібні оповідання. Письменниця надіслала О. Кобилянській лист і для В. Стефаніка з аналогічним проханням. Від усіх трьох письменників Леся Українка дістала згоду, але переклала для видавництва «Донская речь» тільки твори І. Франка. З листів Лесі Українки до І. Франка від 1 серпня та 9 серпня 1903 року видно, що вона мала намір перекладати оповідання «Сам собі винен», «Слимак», «Ріпник», «Історія кожуха», тим часом як у перекладі вийшли оповідання І. Франка «Сам собі винен», «Добрий заробок», «На дні», «Ліси і пасовиська», «Історія кожуха», «До світла». Видавництво «Донская речь» надрукувало майже всі ці переклади кількома виданнями. Зазвичай наступні видання були передруками з перших (мова йде про видавництво, засноване 1903 року в Ростові-на-Дону, яке випускало соціально-політичну і художню літературу, а в 1907 році було закрито царським урядом). Уперше надруковане видання виглядало так: *И. Франко. Сам виноват. Перевод с малорусского Л. У. Издание товарищества «Донская речь», Ростов-на-Дону, 1903, № 32.* Друге видання – 1904 року. Автограф не знайдено. Подається за першодруком [12, т. 7, с. 559; 19]. Що стосується інших оповідань у російському перекладі («Сам виноват» / перевод из И. Я. Франко, «Хороший заработок» / перевод из

И. Я. Франко, «На дне» / перевод из И. Я. Франко, «Нефтяник», «Увалень» / переводы с И. Франко [август-сентябрь]), то ці оповідання, як і попередні, Леся Українка перекладала для видавництва «Донская речь». Їх анонсували на обкладинках інших видань, однак не надрукували, оскільки видавцям здавалося, що вони антисемітські (Мороз Н. А. Летопись жизни и творчества Леси Украинки. – М., 1992, с. 373) [39]. Додамо, що на сторінках тогочасної кореспонденції І. Франка і Лесі Українки, точніше з боку перекладачки, неодноразово лунали пропозиції, що межували з наполяганнями замінити окремі «дражливі» етніми в перекладі на їхні гіпероніми чи «терпиміші» загальники. Адресат, як можна зрозуміти, не відповідав з цього приводу (Лист № 44 від 22 серпня 1903 року): «Шановний товаришу! Пробі, дайте мені відповідь на питання про зміни в перекладах, бо видавці не дають жити – їм залежить на тому, щоб не спізнювати ще більше вже й так спізненого видання, – а я ж не можу сама без Вас відповісти. Вони вже й так своєю волею хочуть викинути з «Історії кожуха» слово «жид» і як не запротестуємо до 20/VIII ст. ст., то так і випустять в світ се оповідання і «Сам винен» з подібною зміною. Краще не творити таких прецедентів, що «мовчання знак згоди», тому, прошу, скажіть виразно» [12, т. 12, с. 88]. Додамо, що найцікавішими у зв'язку з цим є листи за № 1, 5, 6, 38. Зокрема, у листі № 38 адресантці важливо мати згоду І. Франка на переклад його творів російською: «Коли прикро писати Вам про се [взаємини з І. Трушем, М. Грушевським та іншими галицькими діячами. – І. Т.], то, як хочете, не пишійть, але про переклад, дуже прошу, не гайтесь відповісти [курсив наш. – І. Т.], бо діло спішне, робота має бути здана на термін» [12, т. 12, с. 79].

Своїми статтями про українську літературу І. Франко зацікавив і чеську громадськість – й відтоді в Чехії посилювався інтерес до України. Тим-то, серед іншого, перші твори І. Франка в Чехії було перекладено на початку 90-х років XIX століття. З прози письменника відтворено чеською мовою низку творів, як-от: «На дні», «До світла», «Маніпулянтка», «Строгий-престрогий староста», «Як пан собі біди шукав», «Украдене щастя», «Яць Зелепуга», «Добрий заробок», «Полуйка», «Лесишина челядь», «Свинська конституція» та багато інших. З поезії перекладено твори з різних збірок: «Зів'яле листя», «Мій Измагд», «З вершин і низин». І прозові, і поетичні твори загалом перекладено добре. Перекладачі зуміли передати дух Франкових творів і в міру спроможності відтворити їхні мовно-стильові особливості [2, с. 144] (У дужках відзначимо, що назви перекладуваних творів майже повторюються з мови в мову. Перекладачі немовби «змовилися» у виборі творів для перекладу – що, об'єктивно, засвідчує їхнє високе соціальне звучання). Цікаво, що через чотири роки після виходу «Зів'ялого листя» у світ (19. XI. 1900) сам І. Франко як автор писав: «Щодо моїх віршів, то я не знаю, як Вам і писати про них. Я загалом ставлю їх не дуже високо і не маю предилекції [прихильності. – І. Т.] до жодних. Я вислав панні Єсенській три мої збірки. Коли вона дістала їх, то може би, вибрала з «Зів'ялого листя» епілог <...>, «В Перемишлі, де Сян пливе» <...>, «Отсе тая стежечка» <...>, «Якби знав я чари» <...>, «Хоч ти не будеш цвіткою цвісти» <...>. Зі збірки «Мій Измагд» може, були би цікаві для декого «Притча про віру» <...>, «Св. Селедій» («Der heilige Häring»), <...>, «Гей, розіллялось ти, руськеє горе» <...>. Зі збірки «Із днів журби»,

може, візьмете «Ходить вітер по житі – і що ще, то рішайте самі» (Лист до Адольфа Черного) [34, т. 50, с. 160].

«Зів'яле листя» І. Франка у перекладі англійською та польською мовами має окрему історію [30; 31 та ін.].

Італійською мовою перекладено «Каменярі», «Гімн», «Не пора», «Як почувеш вночі край свого вікна» та інші твори Каменяра [7; 33]. У зв'язку з цим варто зупинитися на перекладі окремих творів І. Франка як розвитку перекладознавчої концепції самого автора, однак це вже тема іншого дослідження [30; 31].

Отож, з огляду на повноту висвітлення теми «Іншомовний дискурс Івана Франка» викладений матеріал завершує, так би мовити, цикл. Проблема «Іван Франко як редактор власних перекладів», хоча й висвітлювалася раніше, є вивчено частково, побіжно або фрагментарно.

Понад 120 років тривають спроби донести Каменяреве Слово різними мовами: німецькою, польською, російською, чеською, італійською та ін. Низку оповідань («До світла», «На дні» та ін.) відтворено польською, німецькою, російською, чеською мовами, що, серед іншого, об'єктивно (хоча би з огляду на те, що перекладачі і час перекладу – різні) засвідчує їхню значущість та актуальність.

До автоперекладів І. Франко вдавався упродовж своєї активної творчої діяльності як письменника і вченого, згодом, в останні роки життя, підсумовуючи зроблене, і бажаючи, щоби воно стало надбанням широкої української громади, перекладає те, що раніше писалось польською чи німецькою мовами, українською («В наймах у сусідів»). З іншого боку, прагнучи, щоби й російськомовний читач ознайомився з окремими важливими суспільно-економічними проблемами, як-от: Земельна власність в Галичині, до історії землеволодіння в Галичині (Цифри і факти), проекти реформ та ін. Авторизованими перекладами можна вважати активну участь І. Франка (попри те, що стан здоров'я залишав бажати кращого) у співтворенні (разом з перекладачами В. Кобриним та П. Дятловим) польськомовної та російськомовної версій знаменитої поеми «Мойсей». Відому ж розвідку «Каменярі. Український текст і польський переклад. Дещо про штуку перекладання» належить вважати наочним прикладом успішного розв'язання проблеми перекладу в ракурсі «автор–перекладач» і «автор–читач», хоча сам автор у тій же розвідці писав: «З уваги на педагогічне значення сеї розвідки для школярів та вчителів, яким аж надто часто бракує відповідного руководу для розбирання, пояснювання та оцінки літературних творів, видаю її окремою книжечкою. Надіюся, що й поза шкільними сферами вона знайде собі прихильників і матиме значення для вироблення літературного смаку». Цю розвідку слушно вважають вагомою перекладознавчою працею І. Франка, однак її насамперед потрібно кваліфікувати як найбільшу працю, написану у широкому контексті співпраці «перекладач–автор» та «автор–читач».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баран С. З моїх спогадів про Івана Франка. В 36-ті роковини з дня смерті (28.05.19160 –28.05.1951) / Степан Баран. – Берлін: Український вісник, 1952. – 59 с.

2. *Батюк Л.* Іван Франко і чеська література / Людмила Батюк // Вітчизна : Літературно-художній та громадсько-політичний журнал Спілки радянських письменників України. – 1956. – № 5. – 1956. – С. 139–145.
3. *Бендзар Б. П.* Вклад Івана Франка в справу популяризації надбань української літератури серед австрійців та німців / Богдан Бендзар // Іван Франко. Статті і матеріали. Українське літературознавство : міжвідомчий республіканський збірник. – Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1968. – Вип. 3. – С. 83–88.
4. *Бендзар Б. П.* Творчество Ивана Франко на немецком языке: автореф. дисс на соискание ученой степени канд. филол. наук / Богдан Бендзар. – Киев : Ин-т л-ры им. Т. Г. Шевченко АН УССР, 1969. – 20 с.
5. *Бендзар Б. П.* Поетична спадщина І. Франка німецькою мовою / Богдан Бендзар // Українське літературознавство : республіканський міжвідомчий збірник. – Вип. 14. Іван Франко. Статті і матеріали. – Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1971. – С. 46–51.
6. *Бигеляйзен Г.* Мои воспоминания об Иване Франко / Генрик Бигеляйзен // Іван Франко в воспоминаниях современников / сост., подгот. текста, вступ. ст. и комментарии М. Н. Пархоменко ; под общ. ред. В. В. Григоренко и др. – М. : Изд-во «Худ. л-ра», 1966. – С. 139–146. – (Серия лит. мемуаров).
7. Буковинець переклав вірші Івана Франка італійською [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zik.ua/ua/news/2006/08/30/47879>.
8. *Вервес Г.* Іван Франко польською мовою / Григорій Вервес // Літературна газета : Орган Правління Спілки радянських письменників України. – 1956. – № 28. – 21 червня. – С. 2.
9. *Капанайко І. Я.* Збереження української літературної мови як чинника єднання українців (на матеріалі публікацій І. Франка у часописах «Kurjer Lwowski» та «Kraj») / Ірина Капанайко // Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. – 2010. – Вип. XXIII, ч. 4. – С. 316–324. – (Серія: Лінгвістика і літературознавство).
10. *Куприянов И. Т.* Іван Франко в русских переводах конца XIX – начала XX в. : лекция по спецкурсу «Взаимообогащение русской и украинской литератур» для студентов филологич. специальностей / Игорь Куприянов. – Запорожье : ЗГУ, 1992. – 56 с.
11. *Куприянов И. Т.* Поэзия Ивана Франко в русских переводах конца XIX – начала XX в. / Игорь Куприянов. – Изд. 2-е. – Запорожье : Полиграф, 2006. – 60 с.
12. *Леся Українка.* Зібрання творів : у 12 т. Т. 7. Прозові твори. Перекладна проза. – К. : Наукова думка, 1976. – 578 с. – Т. 10. Листи (1876–1897). – К. : Наукова думка, 1978. – 543 с. – Т. 11. Листи (1898–1902) – К. : Наукова думка, 1978 – 479 с. Т. 12 Листи (1902–1913). – К. : Наукова думка, 1979. – 695 с.
13. Листи В. Кобрини та П. Дятлова до Івана Франка / Володимир Кобрин, Петро Дятлів // Відділ рукописів Інституту літератури імені Т. Шевченка НАН наук України. – Ф. 3. – Од. зб. 1638, с. 151–168 (5 листів П. Дятлова) і Ф. 3, од. зб. 1631, с. 4–72, од. зб. 1638, с. 227–230 (7 листів В. Кобрини).
14. Літературна спадщина. Т. 1. Іван Франко. Вип. I. – К. : Вид-во АН Укр. РСР, 1956. – 512 с.
15. *Новосядла Є.* «Каменярі» Івана Франка англійською мовою / Євгенія Новосядла // Жовтень : Літературно-мистецький та громадсько-політичний журнал Спілки письменників України. – 1972 – № 5. – С. 134–136.
16. *Пархоменко М.* Горький і Західна Україна / Михайло Пархоменко. – Львів, 1946. – 119 с.
17. *Пачовський Т. І.* Поезії І. Франка польською мовою / Теоктист Пачовський // Іван Франко. Статті і матеріали. Збірник дванадцятит. – Львів : Вид-во Львівського університету, 1965. – С. 81–88.
18. *Пачовський Т. І.* Питання адекватності в оповіданнях І. Франка польською і

- українською мовами // Іван Франко. Статті і матеріали. Український літературознавчий республіканський міжвідомчий збірник. До 110-річчя з дня народження і 50-річчя з дня смерті Великого Каменяра. – Львів : Вид-во Львівського університету, 1966. – Вип. 1. – С. 126–133.
19. Переклади творів І.Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.l-ukrainka.name/ru/Transl/FrankoSamVin.html>
 20. *Погинайко О. П.* Автопереклад як особливий вид перекладу / Ольга Погинайко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/.../09_pogynaiko_or.pdf.
 21. *Погребенник Ф. П.* «Мойсей» [Коментар до поеми] / Ф. П. Погребенник // Зібрання творів : у 50 т. Том 5. Поезія / редактор тому І. І. Басс ; упорядкув. та коментарі І. І. Басса, В. Я. Герасименка, А. А. Каспрука – К. : Наукова думка, 1976. – С. 358–370.
 22. *Погребенник Ф. П.* З невичерпної Франкової криниці / Ф. П. Погребенник // Всесвіт : Щомісяч. літературно-мистецький та громадсько-політичний журнал. – 1986. – № 8. Серпень. – С. 167–170.
 23. *Полск В.* «Мойсей» у перекладах [електронний ресурс] / Володимир Полск. – Режим доступу: <http://lib.if.ua/franko/1314877040.html>
 24. *Проскуріна Ю. І.* Лінгвокультурологічні особливості авторських перекладів Івана Франка [Електронний ресурс] / Ю. І. Проскуріна // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2011. – № 6. – Ч. 2. – С. 95–97. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/.../Proskuri.pdf.
 25. *Скоць А. П. Ю.* Дятлів – перекладач Франкового «Мойсея» / Андрій Скоць // Вісник Львівського ордена Леніна державного університету ім. Івана Франка. – 1969. – С. 117–119. – (Серія філологічна ; вип. 6).
 26. *Струтинська М.* Романтика чи «внутрішня катастрофа»? (До генези «Зів'ялого листя») / Марія Струтинська // Іван Франко. «Зів'яле листя» : тексти, матеріали, дослідження / упорядкування П. Салевича. – Львів, 2007. – С. 126–129. – (Серія «Українська філологія» : школи, постаті, проблеми» ; вип. 7).
 27. *Сукенников П.* У Івана Франко (Письмо из Берлина) / Петр Сукенников // Іван Франко в споминах сучасників / сост., підготовка текста, вступит. стаття і коментарі М. Н. Пархоменко ; под общ. ред. В. В. Григоренко, Н. К. Гудзия, С. А. Макашина. – М. : Изд-во Худ. л-ра, 1966. – С. 214–224. – (Сер. л-рных мемуаров).
 28. *Сухомлин Є. Г.* Майстерність Івана Франка – критика, митця, перекладача, публіциста (інтеграційний аспект) : монографія / Євгенія Сухомлин. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2011. – 296 с.
 29. *Теплий І. М.* Перекладознавча проблематика Івана Франка (на матеріалі науково-критичних праць та листів) / Іван Теплий // Іван Франко : дух, наука, думка, воля: Матеріали Міжнародного наукового конгресу, присвяченого 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів, 27 вересня – 1 жовтня 2006 року). – Львів : Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2008. – Т. 1. – С. 1025–1046.
 30. *Теплий І. М.* Солодкі муки перекладу... / Іван Теплий // Франко І. Я. Зів'яле листя : Лірична драма / Іван Франко ; перекл. англ. І. Теплий. – Вид. четверте, переробл. і доп. – Львів : СПОЛОМ, 2011. – С. 5–25.
 31. *Теплий І.* «Зів'яле листя» Івана Франка у перекладі англійською мовою як творче застосування його перекладознавчої концепції / Іван Теплий // Таємниця слова: зб. наук. праць на пошану д-ра філол. наук, проф. Любомира Сеника. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. С. 326–360. – (Серія: Українська філологія: школи, постаті, проблеми ; вип. 12).

32. *Теплий І.* Науковий перекладний текст Івана Франка: тематика і проблематика / Іван Теплий // Українське літературознавство : збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 74. – С. 221–238.
33. *Труш І.* (перекл.) Українська поезія в Італії / Іван Труш. – VII випуск. Переклади Івана Труша. – Чернівці, 2004. – 20 с.
34. *Франко І.* Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка, 1976–1986.
35. *Франко І.* Зібрання творів : у 50 т. Т. 11–30 DJVU [Електронний ресурс] / Іван Франко. – Режим доступу: www.twirpx.com/file/698963/ і <http://toloka.hurtom.com/viewtopic.php?t=29659>.
36. *Франко І.* Ідилія / Іван Франко [Електронний ресурс] / Іван Франко. – Режим доступу : <http://www.i-franko.name/uk/Verses/ZVershynINyzyn/Excelsior/Idylja.html>.
37. *Франко І.* Лесишина челядь [Електронний ресурс] / Іван Франко. – Режим доступу: <http://www.i-franko.name/uk/Prose/LesyshynaCheljad.html>
38. Шляхом пророка. «Мойсей» Івана Франка і Марії Конопницької у перекладах Ярослави Павлюк [Текст] = Szlakiem proroaka. «Mojżesz» Iwana Franki i Marii Konopnickiej w przekładach Jaroslawy Pawluk : поезія / [упор. Я. С. Павлюк]. – Житомир : Полісся, 2007. – 148 с. – Текст парал.: укр., пол.
39. Энциклопедия жизни и творчества Леси Украинки. Переводы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.l-ukrainka.name/ru/Transl.html#190>.
40. *Якубець М.* Із спостережень над мовою та стилем творів Івана Франка, писаних польською мовою / Мар'ян Якубець // Іван Франко і світова культура : матеріали Міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вересня 1986) : у 3 кн. / упоряд. Б. З. Якимович ; редкол.: І. І. Лукінов, М. В. Брик, Г. Д. Вервес та ін. – К. : Наукова думка, 1989. – Кн. 1. – С. 129–134.
41. *Ярема Я. Я.* Хронологія життя і творчості Івана Франка / Яким Ярема. – Львів : Видавничий центр Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2006. – 240 с.
42. *Cieśla M.* Niemiecka twórczość Franki / Michał Cieśla // *Slavia Orientalis*. – 1976. – № 3. – S. 333–342.
43. *Cieśla M.* Niemiecka oryginalna twórczość literacka Iwana Franki / Michał Cieśla // *Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze 23–24. Spotkania polsko-ukraińskie. Uniwersytet Warszawski – Iwanowi France*. – *Studia Ucrainica*. Pod redakcją Stefana Kozaka. Przy współpracy Walentyny Sobol, Bazylego Nazaruka. – Warszawa, 2007. – S. 320–332. – Режим доступу : <http://www.wzu.ukraina.uw.edu.pl>
44. *Franko, I.* Beiträge zur Geschichte und Kultur der Ukraine: Ausgewählte deutsche Schriften des revolutionären Demokraten 1882–1915. Unter Mitarbeit von O. I. Bilećkyj und I. I. Bass. Herausgegeben und eingeleitet von E. Winter und P. Kirchner / Ivan Franko // *Quellen und Studien zur Geschichte Osteuropas*. Herausgegeben von E. Winter. – Berlin : Akademie-Verlag, 1963. – Band XIV. – 578 S.
45. *Kupłowski M.* Iwan Franko a literatura polska / Mikołaj Kupłowski / Іван Франко і світова культура: Матеріали міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вересня 1986) : у 3 кн. / упоряд. Б. З. Якимович ; редкол. : І. І. Лукінов, М. В. Брик, Г. Д. Вервес та ін. – К. : Наукова думка, 1989. – Кн. 1. – С. 111–116.
46. *Od redakcji // Franko I.* *Utwory wybrane*. – Tom II. *Tłumaczyli Zofia i Stanisław Głowiakowie. Posłowiem opatrzył Prof. Marian Jakóbiec*. – Warszawa : Spółdzielnia wydawnicza «Czytelnik», 1955. – S. 603–606.
47. *Przekłady / Wstęp // Iwan Franko.* *Wybór poezji*. Opracował Florian Nieuważny. – Wrocław – Warszawa – Kraków : Wydawnictwo «Zakład narodowy imienia Ossolińskich», 2008. – S. XXVII–XXVIII.

48. *Wytrzens G.* Zum literarischen Schaffen Frankos in deutscher Sprache / Günther Wytrzens // Іван Франко і світова культура : матеріали міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вересня 1986) : у 3 кн. / упоряд. Б. З. Якимович ; редкол.: І. І. Лукінов, М. В. Брик, Г. Д. Вєрвєс та ін. – К. : Наукова думка, 1989. – Кн. 1. – С. 51–59.
49. *Zymomyra M.* Das Phänomen Iwan Franko: das Individuelle in Wort und Bild / Mykola Zymomyra // Deutsch als Fremdsprache in der Ukraine : Ukrainischer Deutschlehrer-und Germanistenverband. – № 18. – 2006. – S. 9–10.
50. *Zymomyra M.* Übersetzung als Paradigma von ukrainisch-deutschen interkulturellen Kontaktbeziehungen : Wesen der deutschsprachigen Interpretation von Iwan Frankos Werken / Mykola Zymomyra // Germanistik in der Ukraine : Wissenschaftliche Zeitschrift. Chefredakteur Kyjak T. R. – Jahrsheft 3. – 2008. – S. 144–150.
51. *Żukrowski W.* [Обговорення] / Wojciech Żukrowski // Іван Франко і світова культура : матеріали міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вересня 1986 р.) : у 3 кн. / упоряд. Б. З. Якимович ; редкол. : І. І. Лукінов, М. В. Брик, Г. Д. Вєрвєс та ін. – К. : Наукова думка, 1989. – Кн. 2. – С. 296–297.

IVAN FRANKO AS READER AND EDITOR OF HIS OWN TRANSLATIONS

Ivan TEPLYYY

*The Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Foreign Languages for Humanities,
1, Universytets'ka Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: i_teplyi@rambler.ru*

The article highlights a number of the foreign-text appropriation types, such as authorized translation, self-translation (parallel, internal translation), editing of the work translated externally (external translation), as well as reading one's own work in external translation.

The types in question concern mainly the Ukrainian, German, Polish, and Russian languages. The research is conducted on the basis of evidence on the translations of I. Franko's poem «Moses» into Russian and Polish, the «Pavers of the Way» poem into Polish, Ukrainian renditions of the writer's works written originally in German or Polish.

A continuous sampling of I. Franko's original works has been made with a view to revealing their simultaneous or later parallel translations, their final taxonomy being the aim.

Key words : authorized translation, self-translation, external translation, editing, co-creation.

ИВАН ФРАНКО КАК ЧИТАТЕЛЬ И РЕДАКТОР СОБСТВЕННЫХ ПЕРЕВОДОВ

Иван ТЭПЛИЙ

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра иностранных языков для гуманитарных факультетов,
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000,
e-mail: i_teplyi@rambler.ru*

Рассматриваются такие виды освоения иноязычного текста, как авторизованный перевод, автоперевод (параллельный, внутренний перевод), редактирование произведения, переведенного извне (внешнего перевода), а также чтение автором собственного произведения во внешнем переводе.

Эти виды усвоения касаются главным образом украинского, немецкого, польского и русского языков. Исследование осуществляется на основании свидетельств о переводе поэмы И. Франко «Моисей» на русский и польский языки, стихотворения «Каменяры» на польский, украинские версии собственных произведений, сначала написанных на немецком или польском языках. Проведено сплошное обследование всего корпуса оригинального творчества И. Франко с целью выявления одновременных или более поздних параллельных переводов для их окончательной таксономии.

Ключевые слова: авторизованный перевод, автоперевод, внешний перевод, редакция, сотворчество.